

שְׁמָה בְּאַרְצַיִם

...קהילה לומדת...

פרשת בראשית – תכלית בריאת האדם

להבינם על פי הפשט, אם כן כיצד ניתן לקבוע שאכן האדם הוא נזר הבריאה? נראה שהתשובה לכך נעוצה מתוך דברי רש"י המפורסמים בתחילת פרשת בראשית:

"בראשית – אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא [שמות יב ב] מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום [תהלים קיא ו] כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו."

נראה שהטענה ברורה, אם מטרתה של התורה היא להדריך את האדם בקיום המצוות ולהתוות לו את הדרך בעבודת ה', היתה התורה צריכה להתחיל מהמצווה הראשונה שבה נצטוו ישראל כעם – מצוות קידוש החודש, אם כן לשם מה יש לנו צורך בסיפור מעשה בראשית? ועל זה עונה רש"י שהמטרה המרכזית היא הקביעה מול כל העולם, שהקב"ה ברא את העולם ולכן כל העולם שלו והוא זה שנתן לנו את ארץ ישראל ולכן אין רשות לאף גוי לפקפק או לטעון בעלות על ארץ ישראל. נראה על פי רש"י שכל מטרת סיפור מעשה בראשית הוא בעבור עם ישראל ובנתינת תוקף בבעלותם על ארץ ישראל. הרמב"ן מעמיק בדברי רש"י:

"בראשית ברא אלהים – אמר רבי יצחק... וזו אגדה בלשון שכתבה רבינו שלמה בפירושו."

זיש לשאול בה, כי צורך גדול הוא להתחיל התורה בבראשית ברא אלהים, כי הוא שורש האמונה, ושאינו מאמין בזה וחושב שהעולם קדמון, הוא כופר בעיקר ואין לו תורה כלל!

והתשובה, מפני שמעשה בראשית סוד עמוק אינו מובן מן המקראות, ולא יודע על בוריו אלא מפי הקבלה עד משה רבינו מפי הגבורה, ויודעיו חייבין להסתיר אותו, לכך אמר רבי יצחק שאין להתחיל התורה צורך בבראשית ברא, והספור במה שנברא ביום ראשון ומה נעשה ביום שני ושאר הימים, והאריכות ביצירת אדם וחווה, וחטאם וענשם, וספור גן עדן וגרוש אדם ממנו, כי כל זה לא יובן בינה שלימה מן הכתובים... ונתן רבי יצחק טעם לזה..."

הרמב"ן שואל כיצד ניתן לומר שכל מטרת כתיבת מעשה בראשית הוא בעבור עם ישראל, והרי העובדה שהעולם נברא ואינו קדמון היא אחד מעיקרי האמונה, אם כן זוהי הסיבה המרכזית שבגללה נכתבה פרשת בראשית.

והתשובה לכך, אכן מעשה בראשית וסיפור בריאת העולם הוא חשוב מאוד, והוא אכן אחד מעיקרי אמונתנו, אך סודותיו הם עמוקים ולא מובנים מהפשט ואינם ידועים אלא ליחידי סגולה, ולכן הדברים יכלו להימסר בסוד לגדולי האומה במשך הדורות ולנו בקיצור דברים, אך בכל אופן הם נכתבו בתורה באריכות בגלל הטעם שהביא רש"י, בכדי שכולם יבינו שכל מעשה בראשית הוא למען עם ישראל.

ג. תפקידים של עם ישראל בעולם

עד כה למדנו שכל העולם נברא עבור האדם, מההפטרה שנקרא בשבת מתוך ספר ישעיהו פרק מב למנהג הספרדים, והאשכנזים מוסיפים גם חלק מפרק מג, נראה שישנו היפוך מגמה, אמנם העולם נברא בעבורנו, אך מעתה תפקידנו הוא להיות בעבור הקב"ה להללו ולשבחו ולכבדו תמיד.

כך מתחילה ההפטרה בפרק מ"ב:

"[ה] כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי בֹרָא הַשָּׁמַיִם וְנֹשִׁיָּהֶם רִקְעַ הָאָרֶץ וְצִאֲצָאֶיהָ נָתַן וְשָׁמָּה לָעַם עֲלֶיהָ וְרוּחַ לְהִלָּכִים בָּהּ."

לא פעם מטרידה אותנו השאלה הקיומית, מה התפקיד שלנו בעולם? בדרך כלל השגרה השוחקת משכיחה מאיתנו את השאלה הבסיסית הנ"ל, אך מדי פעם היא צפה ועולה. השאלה הזאת היא תולדה של שאלה בסיסית יותר, לשם מה נברא העולם? בוודאי שלא נוכל לענות תשובה רחבה על שאלה קיומית זאת, בעיקר בגלל חוסר ידיעתנו, אך מתוך התבוננות בפרשתינו ובהפטרה המשלימה אותה, עולה כיוון מעניין ביותר לשאלת תפקידנו בעולם.

א. מעשה בראשית

עיקרה של פרשת בראשית עוסקת בבריאת העולם, כאשר במרכז הבריאה ניצב האדם, ונראה בפשטות שכל העולם נוצר בעבורו ולכן די ברור מדוע הוא נענש כאשר אינו מקיים את ציווי הבורא. כך נראה בפרק א':

"בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ... [כז] וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וְנִקְבָּה בָרָא אֹתָם."

האדם נזר בריאה, נברא בצלמו של הקב"ה לא ניכנס לעומק העניין, אך הרעיון ברור, האדם הוא הבריאה החשובה ביותר בכל מעשה בראשית. ולכן הוא גם מקבל את התפקיד החשוב מכל, לשמור על העולם כפי שמתואר בפרק ב':

"[ד] אֵלֶּה תּוֹלְדֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם... [טז] וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיִּנְחָהוּ בְּגֵן עֵדֶן לְעַבְדָּהּ וּלְשָׁמְרָהּ: [טז] וַיֹּצֵא ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לְאֹמֹר מִפֶּלַע הָאֵץ הֵן אֹכֵל תֹּאכֵל: [יז] וַיִּמְעַץ הַדֵּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְּיוֹם אֲכָלְהָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת."

התובנה שהעלנו שכל העולם נברא בעבור האדם אכן עולה מפשט הפסוקים, אך חובתנו להתבונן בה שוב, שהרי במעשה בראשית ישנם עומקים וסודות אדירים, ולכן קובעת הגמרא במסכת חגיגה (יא):

"אין דורשין בעריות בשלשה, ולא במעשה בראשית בשנים, ולא במרכבה ביחיד, אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו..."

מה יש בו במעשה בראשית שאין מלמדים אותו להמון העם? מבאר הרמב"ם בפתיחה לספר מורה נבוכים: **"ולזה שם פתיחת ספרו יתברך במעשה בראשית אשר הוא חכמת הטבע כמו שבארנו. ולעצם הענין זיקרתו והיות יכולתנו קצרה מהשיג עצם הענינים כפי מה שהם, הגיד לנו הענינים העמוקים ההם אשר הביא הכרח החכמה האלהית. להגיד לנו במשלים וחידות ובדברים סתומים מאד, כמו שארז"ל להגיד כח מעשה בראשית לכושר ודם אי אפשר, לפיכך סתם לך הכתוב בראשית ברא אלהים זכו. וכבר העירוך על היות אלו הענינים הנזכרים סודות סתומות, וכבר ידעת מאמר שלמה [קהלת ז] רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו..."**

מעשה בראשית היא חוכמת הטבע, אך הסודות שיש בה ועומק העניינים ידוע רק ליחידי סגולה, עד כדי כך ששלמה המלך אמר שהדברים רחוקים ועמוקים מאוד, אם כן לא ניתן להבין אותם על פשטם בלבד. וכך גם פסק הרמב"ם להלכה (יסודי התורה, ד, י): **"...וביאור כל אלו הדברים שבפרק שלישי ורביעי הוא הנקרא מעשה בראשית, וכך צווי החכמים הראשונים שאין דורשין בדברים האלו ברבים אלא לאדם אחד מודיעין דברים אלו ומלמדו אותן."**

ב. בשבילי נברא העולם

במעשה בראשית ישנם דברים כל כך עמוקים ואי אפשר

ניתן לשים לב שישעיהו אומר על הקב"ה שהוא בורא השמים בלשון הווה ולא בלשון עבר, להדגיש לנו שבכל רגע ורגע הקב"ה ממשיך ובורא את העולם, אך מדוע חשוב לישעיהו להזכיר שהקב"ה בורא העולם? מבאר הרד"ק (שם):

"כה אמר האל ה' - האל שהוא בורא שמים, הענין הזה אמרו הנביא כמה פעמים לפי שהיו בדורו בעלי אמונה רעה שהיו מאמינים כי העולם לא נברא אלא כך היה קדמון אבל הוא עלול ויש לו עלה, ויש שהיו מאמינים כי העולם מקרה אין לו בורא ולא עלה כמו שכתבנו, ומפני האמונות הרעות ההם היה שונה תמיד הענין הזה כי ה' יתעלה הוא בורא העולם ומחדשו והוא מוציאו מאין ליש, ואמר בורא השמים, אמר אל יחשוב אדם כי השמים בעבור שהם קיימים ולא יקרה אותם שום הפסד ושום שנוי שהם קדמונים אלא האל בראם וחדשם".

עד דורו של ישעיהו היה ברור לעם ישראל שהקב"ה הוא זה שברא ובורא בכל יום את העולם כפי שאנו אומרים בתפילת שחרית של יום השבת - "בטובו מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית", אך אז התחילו להגיע פקפוקים בעניין, היו אנשים שטענו שהעולם הוא קדמון והוא מעולם לא נברא, וכלל אין בורא לעולם ח"ו, ולכן מדגיש ישעיהו בפתיחת ההפטרה שהקב"ה הוא בורא העולם והוא מחיה את הכל. ואז הוא עובר לתפקידו של האדם לאחר שהוא ציין שהקב"ה הוא זה שברא אותו ואת כל העולם:

"[ו] שִׁירָו לַה' שִׁיר חֲדָשׁ תְּהַלְלוּ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹדֵי הָיִם וּמַלְאֵי אֲיִים וַיִּשְׁבְּיָהֶם: [א] יִשְׂאוּ מִדְּבַר וְעָרְיוּ חֲצָרִים תִּשָּׁב קֶדֶר יָרֵנוּ יִשְׁבִּי סֶלַע מִרְאֵשׁ הָרִים יִצְחָו: [ב] יִשְׁיִמּוּ לַה' כְּבוֹד וְתִהְלֶלְתוּ בְּאֵיִם יְגִידוּ".

אנחנו צריכים לשנות גישה ולשיר שיר חדש אשר יהדהד בכל העולם, והשיר הזה יכול בתוכו שבח ותהילה לקב"ה שבו אנו מדגישים את כבוד ה'. כפי שמבאר המלבי"ם (שם): "ישימו לה' כבוד. להכיר חידוש העולם וההשגחה. ותהלתו באיים יגידו. להכיר אחדות ה' ורוחניותו ושהוא משדד המערכה".

מתוך הבנה וההכרה שהקב"ה ברא ובורא את העולם ומחדשו בכל יום ושהוא משגיח עלינו בהשגחה פרטית ושהוא אחד ואין בלתו, חובה עלינו לשבחו ולכבדו.

ד. כבוד ה' - תכלית הבריאה

נראה עד כה מדברי הנביא שהתביעה מאיתנו לכבד את הקב"ה היא סוג של סיבה ותוצאה. הבנה שהקב"ה ברא אותנו ודואג לנו בכל יום עלינו לכבדו. אך נראה מהמשך ההפטרה שזה לא רק עניין של סיבה ותוצאה אלא זוהי תכלית הבריאה כפי שהקב"ה אומר בעצמו בפרק מ"ג: "[ו] כל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרִאֲתִי יִצְרָתִי אֶף עֲשִׂיתִיו".

מבאר המלבי"ם (שם):

"דעו כי כל הנקרא בשמי היינו כל הבריאה העליונים והתחתונים כל המתניחם אל שמי שאני בראתי, וכל אשר לכבודי בראתי, שהוא כל הבריאה אשר בראתי לכבודי שיתגלה על ידי המציאות כבוד ה'".

כל הבריאה כולה ובעיקר עם ישראל הנושא את שם ה' בעולם כולם נבראו רק לכבודו של הקב"ה ושעל ידם יתגלה כבוד ה' בעולם. וכפי שכתוב בפסוק כג' בהמשך פרק מג (שכבר אינו חלק מההפטרה) "עם זו יצאתי לי תהלתי ויספרו".

הרמב"ן פרשת בא (יג, טז) מבאר שזוהי מטרת כל קיום המצוות: "וכוונת כל המצוות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו...".

הקב"ה אינו זקוק לנו, וכל מטרת בריאתנו ונתינת המצוות לעם ישראל היא בכדי שנודה לו נשבחו ונכבדו.

מדוע הקב"ה ברא אותנו בכדי שנכבדו? בפשטות יש כאן עניין של הכרת הטוב, וגם דרך לקרבת ה' כפי שהסביר הרמב"ן לעיל שכל עניין התפילה היא בכדי שנודה לו ונתקרב אליו. אך הנביא בהמשך ההפטרה מביא טעם נוסף על ידי שאנו מכבדים את ה', אנו מצדיקים את עובדת היותנו בנים של הקב"ה, מעתה כבודו הוא כבודנו או פגיעה בכבודנו היא פגיעה בכבוד ה'. כפי שעולה מדברי הנביא בפרק מב: "[ה] כה אמר האל ה' בורא השמים ונוטיהם רקע הארץ ויצאצאיה נתן נשמה לעם עליה ורוח להלכים בה: [ו] אני ה' קראתי בְּצֶדֶק וְאֶחָזֶק בְּיָדִי וְאֶצְרָה וְאֶתְּנֶה לְבְרִית עִם לְאוּר גִּזְיִם: [ז] לִפְקֹחַ עֵינַיִם עֲוֹנוֹת לְהוֹצִיא מִמֶּסְגֶּר אֲסִיר מִבֵּית פֶּלֶא יִשְׁבִּי חֲשָׁה: [ח] אֲנִי ה' הוּא שְׁמִי וְכְבוֹדִי לֹא אֶתֶּן וְתִהְלֶתִי לִפְסִילִים".

הקב"ה כרת עמנו ברית ולכן הוא זה שמוליך אותנו בחשיכה, הוא זה שמוציא אותנו ממסגר, וכבוד ה' מסור רק בידינו ולא בידי הגויים, כפי שמודגש בפסוק ח' לעיל שאותו מבאר האלשיך הקדוש: "כי גם לא אתן תהלתי לפסילים, והוא כי גם עתה שישאל בגלות, כל שפע טוב הבא לעולם ממני הוא, אלא שתחת בואו לישראל ושיאכלו האומות מן התמצית, עתה נהפך לינתן אל השרים להריק לגויהם בארצותם, והתהלה שהיה ראוי יהללו אותי, על כל הטובה הבאה עליהם כי מאתי היא, הם מהללים לפסילים דאזלי ומודו להם, שהנה גם זה לא תאמינו שאנתן לעולם, שתהיה לפסילים תהלתי שהיא התהלה הראויה לי".

כאשר עם ישראל נטוע במקומו בארץ ישראל ואנו עובדים את ה' ומקיימים את מצוותיו אז כבוד ה' מתקדש בעולם, ועם ישראל יונק ממקור השפע והגויים מקבלים רק את השאריות, אך כאשר עם ישראל בגלות וכבוד ה' מחולל, השפע הולך למקומות אחרים ולכן מבטיח הנביא שברגע שעם ישראל יכבדו את ה' התהילה והשפע ילכו רק לעם ישראל ולא לגויים. מכאן גם ההבטחה לשמירה מוחלטת על עם ישראל למרות האיומים והצרות הרבות מצד אומות העולם, כמתואר בפרק מ"ג: "[א] ועתה כה אמר ה' בראש יעקב ויצארה ישראל אל תירא כי גאלתי קראתי בשמך לי אתה: [ב] כי תעבר במים אתה אני ובנהרות לא ישטפוה כי תלך במו אש לא תפנה ולתכה לא תבער בך".

אם כך יוצא שמהפרשה למדנו שאכן הקב"ה ברא את העולם למען עם ישראל, וההפטרה משלימה את התמונה שמעתה תפקידו של עם ישראל הוא לשבח, להלל ולכבד את הקב"ה, לקיים מצוותיו ולהידבק בדרכיו משום שזוהי תכלית הבריאה. שבת שלום, יניב

הצטרפו לקבוצות התוכן של שדרות בארזים: 052-8064345 בהודעה

מדי חמישי | 20:15 בבית"כ 'מסירת ישרים' ובשידור חי בערוץ היוטיוב של המכון

נשים גברים

סריקו QR מולכם

למי יש יותר כבוד?

האחים ר' אלימלך מליזנסק ור' זושא מאניפולי עשו יחד "גלות" ונדדו ממקום למקום ברגל וללא רכוש, כאנשים פשוטים. כשהיו מגיעים אל לודמיר, נהגו להתארח אצל חסיד בשם ר' אהרן. לאחר שסיימו את ה"גלות" ושם כבר התפרסם בעולם, יצאו האחים שוב אל לודמיר, והפעם באו בעגלה עם סוסים. כשחנו בכפר סמוך, בא אליהם עשיר אחד מן העיר והזמין אותם להתארח אצלו. אמרו לו האחים שלא ימתין להם אלא יחזור לביתו, והם יבואו אליו בעצמם. ואולם כשהגיעו ללודמיר, פנו האחים אל ביתו של ר' אהרן ולא באו אל ביתו של העשיר. כשבא אליהם העשיר בטענה מדוע סירבו להזמנתו, אמרו לו האחים: "הרי אנחנו אותם השניים שהיו כאן גם בביקורים הקודמים, ובכל זאת, רק בפעם הזאת ביקשת שנבוא אל ביתך. והרי ההבדל בין ביקור זה לקודמיו הוא שעכשיו באנו בעגלה רתומה לסוסים. ואם כך, הכבוד שאתה מבקש להעניק אינו לנו אלא לעגלה ולסוסים. אנא ארח אצלך את העגלה והסוסים."